

tès fora de l'illa) *focatèria*, i estrany fins i tot als diccs. mall. (*DFgra.*, *DAMen.*), no documentat fins a les *Contarelles* i *Rondalles* d'AMAlcover: «com Na Dent d'Or veu tota aquella dimoniada y tota aquella *foquetèria* --» (*Rond.* vi, 151), si bé sembla que també s'usa a Menorca: evident mossarabisme, *foq-at-àira* (el que *AlcM* proposa com a etimologia no es pot estar el lingüista de qualificar-ho d'insostenible disbarat) de formació paral·lela al tipus cat.-cast.-port. FOCARIA i al mossàrab cast. FOC-ATA (> cast. mod. *fogata*), dels quals combina les terminacions, amb la no-sonorització, típica del mossàrab, i la forma -*àir*, -*àira*, del sufix -ARIUS pròpia del mossàrab balear (veg. el que he dit a propòsit de COSSIER, CONTIER). Variants fonètiques també mossàrabs (però amb la sonorització, sempre possible, del *qaf* arabitzat), deuen ser *fogatèria* (Galmés) i *fogatera* [*DAMen.*; PdAPenya, *DAG.*; Costa Llobera, Joan Rosselló]; ¹⁵ *fogater*, -*era*, eiv., així com *foquer*, *foquera*, *foquejar*, -*jada*, -*jador* podrien ser també mossarabismes balears.¹⁶

Foguetaire 'coeter' (Lab. 1839) no crec que hagi estat mai un mot català: malentès del port. *fogueteiro* id., derivat del port. *foguete* < cast. *foquete*, *cofete* < cat. COET.

De *foguera*: *foguerada* [-ga- Belv., *DAMen.*; *foguer*, Lab. 1839], «-s d'estopa, tan aviat encesas com apagades --», Vidal i Val. (*Ros. d'Estiu*, 331); «què té la senyora? —Que encara no ho sabem bé... alguna *foguerada*... alguna d'aqueixes marfugues, que grat sia a Déu no tenim les pobres», Noller (*Pap.*, 136); 'pressentiment d'un mal terrible': «em va pujar al cap la *foguerada* de què ja potser no la tornaria a veure més» (la seva mare), Coromines, carta familiar de 1-v-1906. Altres derivats de *foguer*, -*era*: *fogueró* a Olot i Mall. (*AlcM*); *fer un fogaró d'algu* 'eliminar-lo', mall. (BDLC x, 494); «encenien set *fugaróns* es dissabte de Sant Joan» ('la revellta de S. J.'), Eivissa (1963); i en forma arcaica ross., quasi-occitànica: «Sant Joan --- porta hom fa<|>les ardens e fa hom *fogayròs*», *VidesR*, f° 128v2 (nota 97, P, però *fogarós* en el ms. B, cf. oc. ant. *fogairó*). *Foguienc*, que figura en el mateix text (veg. el glossari), és occitanisme (PDPF). *Afoguerat*; *afoguerament*.

Fogassa [980] 'pa o farina pastada, de forma rodona i més o menys aplanada', del ll. vg. FOCACIA, plural de FOCACIUM id., abreujat de PANIS FOCACIUS 'pa cuit a la llar o al forn, arran de les cendres': *foçaça* o *fogassa* (de vegades llatinitzat en *focacia*), abunda en l'antiga documentació ross. des de 980 (*InuLC*), i en la de per tot el domini: «per ipsa alberga sesters duos de civada cumulos, ad legitimum sestarium de ipsa villa, et *fogaces* -x», 1075, conveni entre el Vescomte de Castellnou <dels Aspres> i G. de Sant Cristòfor (= Sant Cristau), MiretS (*RBiblgCat.* vii, 12); de nou a. 1152 (ibid. vi, 17); «donet tibi unam gallinam et una *foçaça*», Costoja a. 1168 (*RLR* iii, 290); *fogassses* en doc. de la Vall de Ribes, c. 1283, *RLR* iv, 55.

També literàriament, «Ramon lo foll venc devant l'apostoli e ls cardenals, e aportà foc e lenya, e un se-

daç, e farina e aygua, e dix que volia fer una *foçaça* de sperança, caritat, justícia, castedat, humilitat, per ço que-n donàs a menjar a aquells on és desesperança, crueltat, injúria, luxúria, supèrbia», Llull (*Blanq.*, *NCL* ii, 170.10); «si, a 'quell o aquella qui pastarà lo pa per vendre, serà trobat lo pa menys del pes qui ordonat hi serà, que si --- seran dotze pans o *fogassses* --- en jus, que pagarà per ban quesuna vegada tres sous», ban barceloní de c. 1355 (*A. Mun. Bna.*, 91v); «en loc de gallina trobà y una serpent, tota plegada com una *foçaça* de pa», *Rec. d'Eximplis* (Ag., 285); «pa --- *foçaça* o oblada: farreum; pa blanc de senyora ---», OPou (*TbPu.*, 196). Encara que bastant antiquat per tot, no ha deixat de mantenir-se viu en ambients rurals de tot el domini, fins a les fronteres del Nord, i encara sento parlar d'*una fugàsà da pá* a Salses (1960); en forma alt-aragonesa: *una fokáda de pan* a Bielsa (1965).

A les Balears s'ha descabdellat, en forma translació, l'aplicació a la massa de llet presa o formatjada, de manera que a Menorca parlen molt de *fugàsà*s de formatge (al Banyul de Favàritx, 1964); a la pageia mallorquina, de la *fogassa* com a 'pa de llet presa ---' (pastors de Manacor, BDLC vii, 182), «quesito ---» (*DFgra.*).

En llatí el mot arrenca d'antic: ja en la Itala correspon *focacium* al *panem parvulum* de la Vulgata, i *focacius panis* es troba documentat, repetidament (*TbLL* vi, 986.6ss.), en llatí tardà, des de bastant abans que St. Isidor, que s'ho explica així en les *Etymologiae*: «panis --- subcincricius: cinere coctus et reversatus, ipse est et *focacius*» (xx, ii, 15); veg. Niedermann (*ARom.* v, 438), Sofer, *Lat. u. Rom. bei Isidor*, p. vi; Walde-H, s. v.; FEW iii, 648. «Cinere», doncs: 'en les cendres o caliu de la llar'.

Del romànic va passar a totes les llengües d'Occident: port. *foçaça*, cast. *hogaza*, oc. *fogassa*, fr. *fouace*, it. *focaccia*, logud. *covazza*, reto-rom. *fuyaca*, *foğaba*, i s'estengué des del romànic a diversos idiomes germànics i balcànics, així com al bereber i àrab rifeny *foqqāsa* (Tetuan), *faqqōsa* «sorte de brioche ronde» (Colin, *Hespéris* vi, 74). *Fogassar* 'formatjar' mall. (amb pres. analògic «--- el qui *foguessà* ---», *DFgra.*). *Fogasser* men., mall.: «mollo o cànyom ab que se fa la pessa de formatge» (*DFgra.*). *Fogasset*. *Fogasseta* [1413, StVicentF]; «quesito ---», *DFgra.*; *DAMen.*]. *Fogassó*. *Afogassar-se*; *afogassament*. *Enfogassar-se*.

Fòcil 'foguer, o pedra foguera', usat només, i un cop, per JRoig: «Déu, per sa mà, / dona formà / d'una costella, / jus la mamella, / sens despartar, / --- / per ser redona, / molt poc s'adona / ab cos dret, pla; / tal virtut ha / e qualitat / ab l'hom, pla nat: / ella, ab sa punta / may se conjunta: / qual vol, tal és, / ni menys ni més; / pus no-s torçria / ni-s dreçaria, / ans se trencara, / si la forjara / d'algun fort fòcil: / may fóra <'ha estat> dòcil, / nunca flectible, / pus fort, flexible / com l'arc turqués / fet al revés», *Spill* (v. 10333); però de significat segur, com ja veieren Belv., Lab. (1839 ---) i Chabàs, 'foguer, pedreny, pedra foguera' («eslabón para sacar fuego del